

Tema: Det moderne demokratiet sine utfordringer

Skriv en sammenhengende tekst om det moderne demokratiet sine utfordringer. Du bestemmer selv omfanget og rekkefølgen av momentene dine, og du kan gjerne behandle flere av punktene samtidig, men i besvarelsen skal du vise din historie- og filosofifaglige kompetanse ved å

- gjøre rede for det du mener har vært sentrale historiske prosesser – og viktige politiske ideer - i framveksten av det moderne demokratiet, og begrunne utvalget ditt
- velge ut og beskrive minst to utfordringer det moderne demokratiet står overfor i dag, og drøfte mulige veier til løsninger. Kommentar: I drøftingen din kan du for eksempel komme inn på begreper som frihet, likhet, ytringsfrihet og/eller tillit.
- drøfte og ta stilling til én av påstandene nedenfor:
  - «Politikk er altfor komplisert til å overlates til folkeviljen!»
  - «Det liberale demokratiet er ditt ansvar!»
  - «Økt frihet vil føre til større ulikhet og bør derfor begrenses»

I teksten din kan du ta med andre momenter som du mener er relevante og interessante, og som gir deg mulighet til å trekke inn mer av den historie- og filosofifaglige kompetansen din. Du kan velge blant punktene under eller bruke dine egne. Det forventes at besvarelsen inneholder referanser til kilder, fra både forberedelsesmaterialet og andre.

- «Mennesker med betydning bør også få bestemme mer.»
- «Når folk ikke gidder å delta, kan de takke seg selv!»
- «Skit i Norge, leve Toten!»
- «Et homogent samfunn er en forutsetning for demokratiet.»
- «Den som er villig til å ofre sin frihet for en stund i trygghet, fortjener verken frihet eller trygghet.» (Benjamin Franklin)

Hvilke utfordringer står det moderne demokratiet overfor?

I løpet av historien har demokratiske idealer gradvis vokst fram til der de er i dag, og den vestlige verden har nå likhet og frihet som grunnpilarene i dets ideologiske grunnlag. Til tross

Bronsemedalje NM Historie og filosofi 2021 Ian Toman Søberg, Kristelig Gymnasium (Oslo)

for dette opplever vi økende misnøye mot demokratiet som styreform, og en rekke nye demokratiske utfordringer har oppstått. Denne oppgaven skal ta for seg disse, og hva vi eventuelt kan gjøre for å løse dem.

Det moderne demokratiet har vokst fram som et resultat av en rekke historiske prosesser, hvorav den første startet i antikkens Hellas om lag 500 år f.Kr. I polisen Athen – kollektivet av borgerne – oppsto det direkte demokrati der borgerne kunne stemme, riktignok kun menn med borgerrett (Moum. T, Sævareid. A, 2017, s. 74). Dette tankekorset i form av hvem som hadde frihet til å bestemme over samfunnet, står som en kontrast til dagens premiss om at alle mennesker er likestilte. I datidens Athen ble en betydelig del av befolkningen holdt utenfor den politiske sfæren, enten det var kvinner, slaver eller innflyttere; disse hadde nemlig ikke borgerrett. Idealer knyttet til likhet og frihet var kun forbeholdt en liten andel av befolkningen, og denne styreformene ebbet ut etter hvert. Men til tross for dette ble de tidlige demokratiske idealene værende i Europas ubevissthet gjennom den mørke middelalderen, og de ulmet lenge før de igjen kom sterkt til uttrykk i opplysningstidens idealer.

Det er umulig å ta for seg opplysningstidens tanker og ideer uten å trekke fram revolusjonene på sen-syttenhundretallet. Den franske (1789) og amerikanske revolusjonens (1776) ideologiske grunnlag finner vi i henholdsvis *Erklæringen om menneskets og borgerens rettigheter* og *Uavhengighetserklæringen*. Disse slo blant annet fast at alle mennesker er skapt like med de samme rettighetene, og at alle er frie (Moum. T, Sævareid. A, 2017, s. 285 & 289-90). I tillegg skulle samfunnsstyringen gjenspeile det Jean-Jacques Rousseau (1712-78) kalte *allmennviljen*. Denne skulle sikre at samfunnet ble styrt med tanke på frihet, likhet og fellesskapets beste (Moum. T, Sævareid. A, 2017, s. 294). Revolusjonenes ideer om frihet og likhet var inspirert av filosofer som Montesquieu (1689-1755) og hans maktfordelingsprinsipp, John Lockes (1632-1704) tanker om individets frihet i forhold til samfunnet og Voltaires (1694-1778) ideer rundt ytringsfrihet (Moum. T, Sævareid. A, 2017, s. 287, 281 & 291). I et historisk perspektiv var disse ideene radikale den gang, men målt opp mot dagens demokratiske idealer finner vi mangler. Et eksempel er følgende: Da Thomas Jefferson skrev i *Uavhengighetserklæringen* at «*all men are created equal*», ble dette tolket som at alle *menn* er skapt like, ikke alle *mennesker*. Og i praksis ble derfor kvinner, slaver og ofte eiendomsløse menn utestengt fra disse allmenngyldige menneskerettighetene i USA – til stor ergrelse for filosofer som blant annet Olympe de Gouge (1748-93) og Mary

Bronsemedalje NM Historie og filosofi 2021 Ian Toman Søberg, Kristelig Gymnasium (Oslo)

Wollstonecraft (1759-97), som begge skrev verk der de påpeker slik urettferdighet (Moum. T, Sævareid. A, 2017, s. 295-96). Likevel ble disse demokratiske idealene gradvis utviklet gjennom 18/1900-tallet, da stadig flere mennesker fikk disse rettighetene.

Under den industrielle revolusjonen på sen-syttenhundre- og attenhundretallet foregikk det omfattende samfunnsendringer som resulterte i en sterk borgerklasse og arbeiderklasse. Kapitalismens inntog i den vestlige verden førte til et nytt klassesamfunn, og mange var usikre på om dette var en positiv utvikling eller ikke. Resultatet var at en rekke ideologier oppsto; noen av disse er fortsatt relevante i dag (Moum. T, Pettersen. T, Sævareid. A, 2018, s. 265). Vi kan grovt skille mellom to hovedleirer på denne tiden: På den ene siden sto det som la vekt på begrepet likhet – sosialismen. På den annen side sto det som la vekt på begrepet frihet – liberalismen. For disse ideologiene var ikke begrepene frihet og likhet en dikotomi, men heller en slags prioritering. For eksempel mener sosialismen at mennesket bare kan være virkelig fritt hvis alle har det likt økonomisk (Moum. T, m.fl., 2018, s. 269). Men i enkelte retninger av kommunismen, en retning innenfor sosialismen, åpnes det opp for å ta i bruk antidemokratiske virkemidler. Bolsjevikene i Sovjetunionen mente at det bare var mulig å oppnå det ideelle samfunnet gjennom illegale virkemidler. Man skulle oppnå demokratiske idealer som likhet og frihet gjennom antidemokratiske tilbøyeligheter; målet rettferdiggjorde midlene. Det var altså en mistro på demokratiske spilleregler som ga oppstand til bolsjevikenes antidemokratiske tendenser. Og en slik mistro er ikke noe nytt i historien, ei heller noe som har forsvunnet i dag. I det siste har flere advart mot demokratiets tilbakegang i vesten. Det moderne demokratiet står overfor en rekke utfordringer.

Globaliseringen er en prosess som på meget kort tid har skapt store omveltninger i verden. I starten førte globaliseringen – som hadde et ideologisk grunnlag om frihet, fri handel og vekst med en vinn-vinnsituasjon for alle land i verden – til positive endringer. Eksempelvis ble ekstrem fattigdom redusert fra 42 til ca. 10 prosent av verdensbefolkningen mellom 1981 og 2013 (Moum m.fl., 2018, s. 196). Baksiden av medaljen er at dette ble svært ujevnt distribuert, hundrevis av millioner ble enda fattigere, og de rike ble rikere. Globaliseringen har utvilsomt ført til økende økonomiske og sosiale forskjeller i verden, både i den 3. verden og i de industrialiserte landene som «outsourcet» en del arbeidsplasser til lavkostland. Sammen med migrasjonens økende omfang og tempo førte dette til en forringelse av levestandard og tap av nasjonal identitet. Den misnøyen som vokste ut av dette i USA og

Bronsemedalje NM Historie og filosofi 2021 Ian Toman Søberg, Kristelig Gymnasium (Oslo)

Storbritannia, kom til uttrykk i henholdsvis republikansk seier i valget 2016 ved Trump, og Brexit samme året. Begge to var bestemt ved demokratiske valg, som tyder på en respons på globaliseringens skyggesider.

Det kan tyde på at det er ikke demokratiet som sådan, men det representative demokratiet som en stor del av velgerne i liberale demokratier har mistet tiltroen til. I et representativt demokrati er troen på at valgte partier vil og kan løse folks opplevde problemer grunnleggende. Samtidig ser man en tendens av stadig økende individualisme. Denne tendensen er nok ikke ny i 2010-2020-tallet, det begynte nemlig allerede på 90-tallet. Utfordringene ved det representative demokratiet i Norge er allerede beskrevet i NOU 2001 :3, blant annet står det at: «*Den sterke solidariteten som tidligere var basert på klasse og gruppetilknytning er blitt erstattet av en kritisk individualisme. [...] Borgerne er ikke bare usikre på hvilket parti de skal stemme på, de stiller også i stigende grad spørsmålet ved om de skal delta i det hele tatt*» (Regjeringen, 2001).

Det er mulig å se en korrelasjon mellom oppløsningen av gruppetilknytninger – enten dette er nasjonale rammer, sosiale tilhørigheter eller økende individualisme – og den opptrappende misnøyen over globaliseringen. For mange er sistnevnte en urovekkende utvikling, all den tid vi stadig hører om økt nasjonalisme og fremmedfrykt. Dette vet vi er konsekvenser av sterke meninger om nasjonen og dets folk, og dette kan danne utgangspunkt for konflikter, diskriminering og hat (Moum. T, m.fl., 2018, s. 322). En løsning til denne misnøyen kan være å gå i møte med nasjonalismen – men knytte det til det overnasjonale. Slik Aristoteles sa det, så er mennesket et sosialt vesen som trenger et fellesskap for å realisere det gode liv (Moum. T, Sævareid. A, 2017, s. 110). Når dette nasjonale fellesskapet erstattes med en slags moralsk og politisk kosmopolitisme, kan dette føre til at det internasjonale samfunnet opplever det Immanuel Kant (1724-1804) kalte den *Evige fred*. Og det trenger ikke å være motsetninger mellom kosmopolitisme, liberalisme og sosialisme; alle tre forvarer et økonomisk og politisk samarbeid på tvers av nasjoner og folk. Dette kan overføres til at det ikke nødvendigvis er en motsetning mellom ideologienes idealer om frihet og likhet, og kosmopolitismen (Moum. T, m.fl., 2018, s. 328). Premisset for dette utopiske verdenssamfunnet er at alle mennesker, uavhengig hvem de er og hvor de kommer fra, tilegner seg et universelt moralsk fellesskap. I dag er dette en umulighet, da det inntil videre er såpass store verdi- og kulturforskjeller i verden.

Bronsemedalje NM Historie og filosofi 2021

Ian Toman Søberg, Kristelig Gymnasium (Oslo)

Frihet og likhet har økt jevnt og trutt i den vestlige delen av verden med demokratisk styre, og særlig der dette er kombinert med liberale verdier. Samtidig, når nasjonalstatens rammer og en felles identitet er i ferd med å forsvinne i den formen mange har kjent til, oppleves interessekonfliktene i et multikulturelt og globalisert samfunn sterkere, limet mellom borgerne svakere og mistilliten og frykten økende (Joof, 2019). Tillit blir erstattet med politisk korrekthet, der man har mistet den graden av fri meningsutveksling som det før var trygt å drive med i et mer homogent samfunn. For den innvandrede delen av befolkningen oppleves dette naturligvis sterkt og med en slags frykt.

En kan hevde at meningsutvekslingen har blitt polarisert på grunn av økende individualisme og teknologien med sosiale medier og internett. Morten Irgens (2016) skriver om dannelse og et postfaktuellet samfunn, og tar til orde for at akademia skal *«utfordre overleverte forutsetninger, synliggjøre det som ligger under overflaten, vise det fruktbare i konfrontasjon med annerledes tankesystemer, og styrke analytisk og kritisk tenkning»*. Dette er imidlertid noe som har kjennetegnet høyere utdanning i lang tid i Norge og andre vestlige land. Man kan argumentere for at tendensen i dag er at politisk korrekthet siger inn i høyere utdanning, og hindrer fri meningsbryting. Frihet og likhet gjelder i teorien nesten ubegrenset i Norge, inkludert ytringsfrihet. Likevel kan en hevde at sosiale medier har gjort oss mindre fri. Det er et utstillingsvindu som viser feiltrinn som kan føre til alvorlige sosiale konsekvenser, slik at en reell frihet i meningsutveksling ikke er til stede. En sterk selvsensur rammer folket i demokratiske land, der frihet står som et sterkt ideal. På en annen side har sosiale medier bidratt til en formidabel demokratiseringsprosess i land der demokrati var en mangelvare. Det spilte eksempelvis en viktig rolle i mobilisering av folket i den arabiske våren (Barratt-Due, D & Nahem, J, 2021).

Det er et paradoks at sosiale medier og meningsutveksling både kan føre til undertrykking og frihet, men dette understreker bare innflytelsen disse har for det moderne demokratiet. Den britiske sosial-liberalisten John Stuart Mill (1806-73) mente at det viktigste premisset bak en reflekterende befolkning er avvikende henseender. De tvinger fram en dynamikk i samfunnet, men er også en verdi i seg selv, da de gir uttrykk for friheten til å uttrykke ens egne mening (Moum, T, m.fl., 2018, s. 304). Som det har blitt sagt ovenfor, så virker det som tillitt blir erstattet av politisk korrekthet. For å løse dette demokratiske problemet må en følgelig løse

Bronsemedalje NM Historie og filosofi 2021 Ian Toman Søberg, Kristelig Gymnasium (Oslo)

roten av saken, nemlig interessekonfliktene som oppstår i vårt globaliserte samfunn. En løsning til dette var som nevnt ovenfor å akseptere kosmopolitisme, men det finnes også en annen løsning: En assimileringpolitikk med bakgrunn i nasjonsbygging. Dette vil være motpolen til den forrige løsningen, men den er likevel aktuell. Et slikt samfunn vil muligens løse den kritiske, økende individualismen som har oppstått, og som følgelig har ført til mistillit mot både stat og samfunn. Parallelt med dette kan globaliseringens andre skyggesider – blant annet økende sosiale forskjeller og ufri meningsutveksling – avta som et resultat av et mer homogent samfunn verdimesig.

En kjent innvending mot demokratiet som styreform er følgende: «*Politikk er altfor komplisert til å overlates til folkeviljen*». En slik påstand understreker at bare en liten del av befolkningen bør ha retten til å styre samfunnet, og gir assosiasjoner hen til diktaturer, autoritære regimer eller tidlige demokratier, der ofte bare menn med eiendom kunne bestemme i politikken. Sistnevnte ble begrunnet med at det bare var disse som finansierte staten, og som konsekvent kunne kreve innflytelse i politiske beslutningsprosesser (Moum. T & Sævareid. A, 2017, s. 332). I nyere tid er dette en latterlig begrunnelse, noe jeg er enig i. Politikkens fremste formål er å gjenspeile folkets vilje – i alle fall i demokratier. Men politikk er i seg selv relativistisk, den handler først og fremst om prioriteringer, virkemidler og mål. Disse varierer naturligvis avhengig av hvem som får bestemme, og det er her de tidlige demokratiske idealene blir relevante. Rousseaus tanker om *allmennviljen* står som en av grunnpilarene i det moderne demokratiet. Samfunnet må styres ut ifra *hele* folkets vilje: «*Det følger av det foregående at allmennviljen alltid har rett og alltid arbeider for det almene*» (Rousseau. J, i Moum. T & Sævareid. A, 2017, s. 293). Siden politikk er noe som berører alle, blir det følgelig i allmennhetens interesse å føre en rettferdig politikk. Dette behøver ikke å være et uoversiktlig, komplisert anliggende; Rousseau mener – og jeg er enig – at folket oftest vet hva det selv vil: «*Et folk kan rådslå uten å ha den nødvendige innsikt, men summen av de mange små uenigheter vil allikevel være et uttrykk for allmennviljen [...]*».

Siden politikk handler om styringen av et samfunn, vil det være antidemokratisk at et folk ikke bestemmer over seg selv, da samfunnet illustrerer et felleskap av individer. Det virker tross alt åpenbart at man har retten til å styre over seg selv, men dette er ikke realiteten i autoritære regimer i dag, ei heller i fortidens samfunn der denne innvendingen mot demokratiet var utført i praksis. John Locke hevdet at myndighetene bare hadde den politiske

Bronsemedalje NM Historie og filosofi 2021

Ian Toman Søberg, Kristelig Gymnasium (Oslo)

makten til låns og at politiske beslutninger alltid måtte ha forankring i folkets vilje (Moum. T & Sævareid. A, 2017, s. 282). Siden alle har retten til å bestemme over sitt eget liv, mener jeg at dette bør overføres til politikken, og siden politikken gjenspeiler folkets vilje – og dessuten ens egne vilje – har alle konsekvent retten til å bestemme over samfunnet; selvfølgelig i en rettferdig betydning, der alle har de samme mulighetene i den politiske sfæren. Likhet og frihet er unektelig de viktigste rettighetene til individet, og må også gjelde når det kommer til politikk.

Det moderne demokratiet står som et resultat av langvarige historiske prosesser og politiske ideer. Gjennom disse prosessene har begrepene likhet og frihet stått sentralt, og kommet til uttrykk blant annet i de universelle rettighetene om liv og eiendom. I moderne tid har demokratiets framgang havnet i en tilstand av stagnasjon, der flere og flere virker kritiske mot demokratiet som styreform. Samtidig har oppløsningen av nasjonale rammer og gruppetilknytninger skapt en folkereaksjon mot globalismen, og den stadig økende individualismen har ført til en undertrykkende meningsutveksling. Den tidligere tillitten i homogene samfunn har blitt erstattet av en politisk korrekthet. Grunnlaget til dette er en frykt over å ytre feil meninger, og frihetsidealet er under press. Mange hevder at den vestlige verden begynner å bli autoritær, men det var tross alt folkelige avstemninger som resulterte i Brexit og Donald Trumps presidentskap – hyppige eksempler blant de som hevder dette. Folkeviljen er tydelig, en økende misnøye mot den nåværende demokratiske styringsformen fortoner seg framfor oss. Spørsmålet er: Hvordan vil demokratiet utvikle seg framover?

Litteraturliste:

Moum. T, Pettersen. T, Sævareid. A. (2018). *Historie og Filosofi 2*. Oslo: Cappelen Damm

Moum. T, Sævareid. A. (2017). *Historie og Filosofi 1*. Oslo: Cappelen Damm

Baratt-Due. D & Nahem. J. (2021, 5. mai). Demokrati under press. *Norsk Utenrikspolitisk Institutt*. Hentet fra [Demokrati under press - HHD Artikkel | NUPI](#)

Irgens. M. (2016, 28. november). Dannelsen i en postfaktuell tid. *Dagsavisen*. Hentet fra [Dannelsen i en postfaktuell tid – Dagsavisen](#)

Bronsemedalje NM Historie og filosofi 2021

Ian Toman Søberg, Kristelig Gymnasium (Oslo)

Joof. C. L. (2019, 31. august). Ikke rart jeg er redd. *Dagbladet*. Hentet fra

[Helgekommentaren: Camara Lundestad Joof - Ikke rart jeg er redd \(dagbladet.no\)](https://www.dagbladet.no/nyheter/2019/08/31/ikke-rart-jeg-er-redd-111111111)

Regjeringen. (2001, 30. januar). NOU 2001: 3 – kapittel 5. Hentet fra [NOU 2001: 3 -](https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nou20013-3-5)

[regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

Thune. H. (2010, 10. mai). Det globale tilbakeslaget. *Aftenposten*. Hentet fra [Det globale](https://www.aftenposten.no/nyheter/2010/05/10/det-globale-tilbakeslaget)

[tilbakeslaget \(aftenposten.no\)](https://www.aftenposten.no/nyheter/2010/05/10/det-globale-tilbakeslaget)